

UDK 373.3(497.4Mirna)"18"
1.01 Izvirni znanstveni članek
Prejeto: 21. 2. 2017

Petra Vidmar*

Mirnska šola v 19. stoletju *The Mirna school in the 19th century*

Izvleček

Članek je nastal ob dvestoletnici Osnovne šole Mirna, ki jo je šola zaznamovala novembra 2016. Utemeljuje njen nastanek in opisuje začetke šolstva na Mirni ter razvoj šolstva na Mirni skozi 19. stoletje. Šola je šla v dvestotih letih skozi mnoge razvojne faze, se pa ravno šola iz 19. stoletja, ki nam je najbolj oddaljena, najbolj razlikuje od današnje. Za boljšo predstavo o delovanju šole v kraju je opisan tudi kraj Mirna v 19. stoletju. Precejšnja pozornost je namenjena opisu praznovanj v šoli v tistem času, saj jih razpoložljive šolske kronike natančno opisujejo, kar za nekatera druga področja šole ne velja. Poleg tega pa nam praznovanja zelo veliko povejo o duhu takratnega časa.

Abstract

This article appeared on the 200th anniversary of the Mirna Primary School, celebrated in November 2016. It describes its emergence and the beginnings of schooling in Mirna, as well as the development of education in Mirna through the 19th century. In these 200 years, the school has been through many developmental phases, and the 19th century school that is most remote in time also differs mostly from today's school. For a better idea about the functioning of the school, the article describes Mirna itself in the 19th century. There is considerable emphasis on the festivities in the school at that time, as the available school chronicles give a detailed description of them, which cannot be said about some other school activities. In addition, festivities tell us a great deal about the spirit of the time.

Ključne besede: Mirna, šolska kronika, enorazrednica, praznovanja v šoli

Key words: Mirna, school chronicle, one-year primary school, school festivities

Mirna v 19. stoletju

Reka Mirna, po kateri se kraj imenuje, se v zgodovinskih virih prvič omenja leta 1016. Mirnski grad se prvič omenja leta 1250, naselje Mirna 1180, župnija pa je bila ustanovljena 1862. leta.¹

* Petra Vidmar, prof. zgodovine in uni. dipl. pedagog, OŠ Mirna, Cesta na Fužine 1, 8233 Mirna, e-pošta: petrakideric@gmail.com

¹ <http://www.mirna.si/sl/predstavitev/o-mirni/zgodovina/> (pridobljeno 9. 2. 2016).

Ob popisu leta 1869 je Mirna štela 292 prebivalcev, leta 1890 266 prebivalcev, leta 1910 pa 368. Celotna občina Mirna, kamor so sodile tudi številne vasi okrog nje, je imela takrat 1831 prebivalcev.²

Do sredine 19. stoletja se je prebivalstvo na Mirni ukvarjalo le s kmetijstvom, takrat pa sta se pojavili predilnica za platno in usnjarna. Na reki Mirni in Bistrici je skupaj obratovalo 56 mlinov, stop in žag. Gozdno bogastvo na tem področju je bilo veliko, saj so gozdovi pokrivali 59 odstotkov ozemlja. Na področju kmetijstva sta posebej omembe vredna živinoreja (prašičereja, govedoreja) in sadjarstvo, vendar so morali kmetje svoje pridelke zaradi slabih prometnih povezav pogosto prodajati pod ceno. Od leta 1857 dalje so v Gorenji vasi pri Mirni kopali premog.³ Že proti koncu 19. stoletja je bilo v kraju kar nekaj obrtnikov oziroma manjših obrtnih delavnic: sodarstvo, kovaštvo, sedlarstvo, usnjarstvo, mizarstvo, pekarstvo kruha, nekaj gostiln in trgovin (predvsem z deželnimi pridelki).⁴

Mirna je začela gospodarsko napredovati v začetku 20. stoletja, potem ko je bila leta 1908 zgrajena železniška proga Trebnje–Krmelj.⁵ Poleg številnih obrtnikov, trgovin in gostiln so tu obratovali še parna žaga, pilarna, tovarna krede in sadrenih izdelkov, strojno mizarstvo, mlekarna z dnevno svežim sirom in surovim maslom.⁶ Industrija se je močno razvila po drugi svetovni vojni. Nekatere tovarne so na višku svojega uspeha zaposlovale po več sto delavcev. Za razvoj kraja so bile najbolj pomembne Dana, Tovarna šivalnih strojev z njenimi »naslednicami«⁷ ter še nekatere druge (gospodarska enota Pohorje, Kolinska, Kremen, Greda ...).⁷

Začetek šole na Mirni

Večina razpoložljivih virov kot leto ustanovitve šole navaja leto 1816.⁸ Ti viri niso iz leta 1816, ampak so novejši, govorijo pa o šoli leta 1816. Le en vir, originalen vir iz leta 1815, Tabelarični šolski izkazi, dokazuje, da je šola na Mirni delovala že leta 1815.⁹ Ker omenjeni izkazi za prejšnja leta šole na Mirni ne beležijo, ampak

2 *Krajevni leksikon Slovenije*, Ljubljana: DZS, 1971, str. 586.

3 Karol Rustja, Gradnja proge Trebnje–Sevnica, *Dolenjski list*, letnik 49, 28. 5. 1998, št. 21, str. 15.

4 Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota za Dolenjsko in Belo krajino Novo mesto (odslej SI ZAL NME), SI ZAL NME 3, Okrajno glavarstvo: Obrtni registri od leta 1873 do 1920.

5 Karol Rustja, Gradnja proge Trebnje–Sevnica, *Dolenjski list*, letnik 49, 4. 6. 1998, št. 22, str. 15.

6 *Krajevni leksikon Dravske banovine*, Ljubljana: Uprava Krajevnega leksikona dravske banovine, 1937, str. 476.

7 Petra Kiderič, *Gospodarski razvoj Mirne od leta 1918 do 2003, diplomsko delo*, Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2004, str. 2.

8 Slovenski šolski muzej (odslej: SŠM), dokumentacijska zbirka, mapa OŠ Mirna: Šolska popisnica, 1923, Državna ljudska šola v Mirni, Kronika državne osnovne šole na Mirni, 1929, SI ZAL NME 3, t. e. D26: Šolski list, 1928).

9 Nadškofijski arhiv Ljubljana (odslej: NŠAL), NŠAL 31, Šolstvo, fasc. 4a,1/1/4: Tabellarische Schulen Ausweise, Notizen – Tabelarični šolski izkazi, 1815.

je šola prvič navedena v spomladanskem semestru 1815, sklepam, da je verjetno takrat tudi nastala; torej zagotovo obstaja vsaj od leta 1815.

Šola je bila ustanovljena v mežnariji zraven župnišča.¹⁰ Bila je enorazredna. V spomladanskem semestru 1815 jo je obiskovalo le 13 učencev (dečkov), poučeval je le en učitelj.¹¹ Kot prvi učitelj se omenja Frančišek Avsenik, ki je bil hkrati tudi organist v cerkvi. To dokazuje tudi dejstvo, da je bila šola takrat na zelo nizki ravni, saj je bila služba organista združena z učiteljsko, pri tem pa je bila vloga organista pomembnejša od vloge učitelja. Da bi se učiteljem lažje izplačevale plače, je leta 1818 izšel odlok, naj bodo orglarske in cerkvene službe združene z učiteljsko.¹²

Število učencev je že v prvih letih naraslo s 13 na štirideset (v letu 1815/16), sicer pa jih je hodilo v šolo nekoliko več kot dvajset. Za začetna leta (razen za leto 1815/16) je bilo značilno, da je več otrok obiskovalo pouk v zimskem semestru kot v poletnem, kar je verjetno povezano z delom doma na kmetijah, ki so ga morali otroci opravljati od pomladi do jeseni.¹³

Organizacija šole, značilnosti pouka in naraščanje števila učencev

Splošno šolsko obveznost je na Kranjskem uvedla Marija Terezija s Splošno šolsko naredbo leta 1774. Ta je uvedla splošno in obvezno šolanje, ne pa tudi enakega šolanja za vse, saj je bil pouk na podeželju manj zahteven kot v mestih. Naredba je uvedla splošno šolsko obveznost za otroke med 6. in 12. letom starosti, vendar ni predvidevala nobenih kazni za izostajanje od pouka.¹⁴ Šolo v 19. stoletju je krojil še zakon (Politična šolska ustava) iz leta 1805, ki je poudaril razvijanje rednih in nedeljskih šol.¹⁵ Novosti v osnovno šolstvo je prinesel zakon iz leta 1869, ki je veljal v avstrijskem delu cesarstva. Med drugim je ukinil trivialke, glavne šole in normalke, ki so obstajale do takrat, uvedel pa obvezno osemletno šolanje. To obveznost so smele posamezne dežele določati po svoje, npr. na Kranjskem je bilo osnovno šolanje sestavljeno iz redne šestletne in devetletne ponavljalne. Zakon je uvedel nove učne predmete ter zahteval ustanavljanje novih šol, kjer jih do takrat še ni bilo.¹⁶

10 SŠM, dokumentacijska zbirka, mapa OŠ Mirna: Kronika državne osnovne šole na Mirni, 1929 (odslej: Kronika državne osnovne šole na Mirni, 1929).

11 NŠAL 31, Šolstvo, fasc. 4a,1/1/4: Tabellarische Schulen Ausweise, Notizen – Tabelarični šolski izkazi, 1815.

12 Kronika državne osnovne šole na Mirni, 1929.

13 NŠAL 31, Šolstvo, fasc. 4a,1/1/4: Tabellarische Schulen Ausweise, Notizen – Tabelarični šolski izkazi, od leta 1815 do 1822.

14 Jože Ciperle, Andrej Vovko, *Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja*, Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 1987 (odslej Ciperle, Vovko 1987), str. 38.

15 Nataša Majerič Kekec, *Kako so nekoč hodili v šolo*, Ptuj, Zgodovinski arhiv na Ptuj, 2011 (odslej Majerič Kekec 2011), str. 9.

16 Ciperle, Vovko 1987, str. 61–62.

Šola na Mirni je bila ob svojem nastanku enorazrednica. Imela je en razred učencev, poučeval pa jih je en učitelj. S časom se je število učencev povečevalo. Tako se je leta 1885 razširila v dvorazrednico. Kljub temu je bilo za ustrezno izvajanje pouka število učencev preveliko, zato so v obeh razredih leta 1892 uvedli poldnevni pouk.¹⁷

Število učencev se je skozi 19. stoletje naglo povečevalo. Z začetnih 13 učencev spomladi 1815 oziroma štiridesetih učencev v šolskem letu 1815/16 se je povečalo na 213 učencev, ki so šolo obiskovali leta 1887/88, kar predstavlja rekordno število v obravnavanem stoletju.¹⁸

Tabela 1: Prikaz števila učencev na šoli med letoma 1875/76 in 1888/89, ko se je število kar podvojilo.¹⁹

Šolsko leto	Dečki	Deklice	Skupaj
1875/76	56	51	107
1876/77	64	62	126
1877/78	72	57	129
1878/79	71	52	123
1879/80	75	44	119
1880/81	71	45	116
1881/82	67	51	118
1882/83	72	65	137
1883/84	77	64	141
1884/85	87	78	165
1885/86	101	81	182
1886/87	103	90	193
1887/88	115	98	213
1888/89	114	95	209

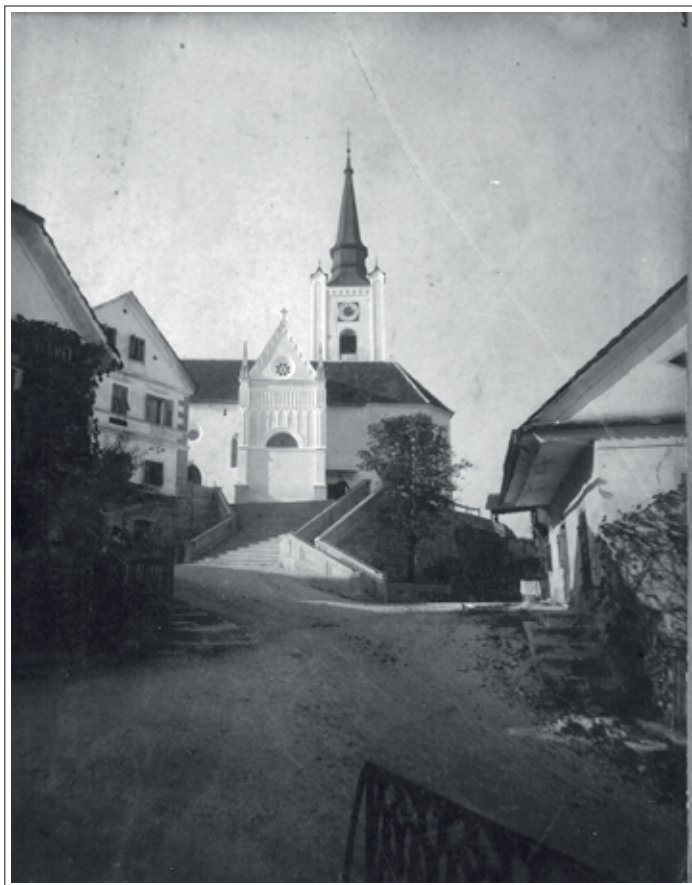
V 19. stoletju je pouk potekal v treh različnih zgradbah. Najprej v mežnariji poleg župnišča z naslovom Mirna 38. Kasneje je cerkev odstopila v šolske namene hišo nasproti cerkve s hišno številko 34 (danes stoji na istem mestu nova hiša z naslovom Pot na Laze 3). Leta 1882 je bila zgrajena nova šolska zgradba, v kateri se je pouk odvijal do leta 1907. Takrat je imela naslov Mirna 16, danes pa je to hiša ob mirnskem mostu z naslovom Glavna cesta 24.²⁰ Ta šolska zgradba je s časom

¹⁷ Kronika državne osnovne šole na Mirni, 1929.

¹⁸ NŠAL 31, Šolstvo, fasc. 4a,1/1/4: Tabellarische Schulen Ausweise, Notizen – Tabelarični šolski izkazi od leta 1815 do 1822, in Osnovna šola Mirna, Šolska kronika od leta 1875/76 do 1888/89 (odslej vse Šolske kronike: Šolska kronika, leto).

¹⁹ Šolska kronika od leta 1875/76 do 1888/89.

²⁰ Kronika državne osnovne šole na Mirni, 1929, Župnija Mirna: Kronika Župnije Mirna in Status animarum, ter Območna geodetska uprava Novo mesto, Register prostorskih enot: Grafični prikaz iz zbirke listin.

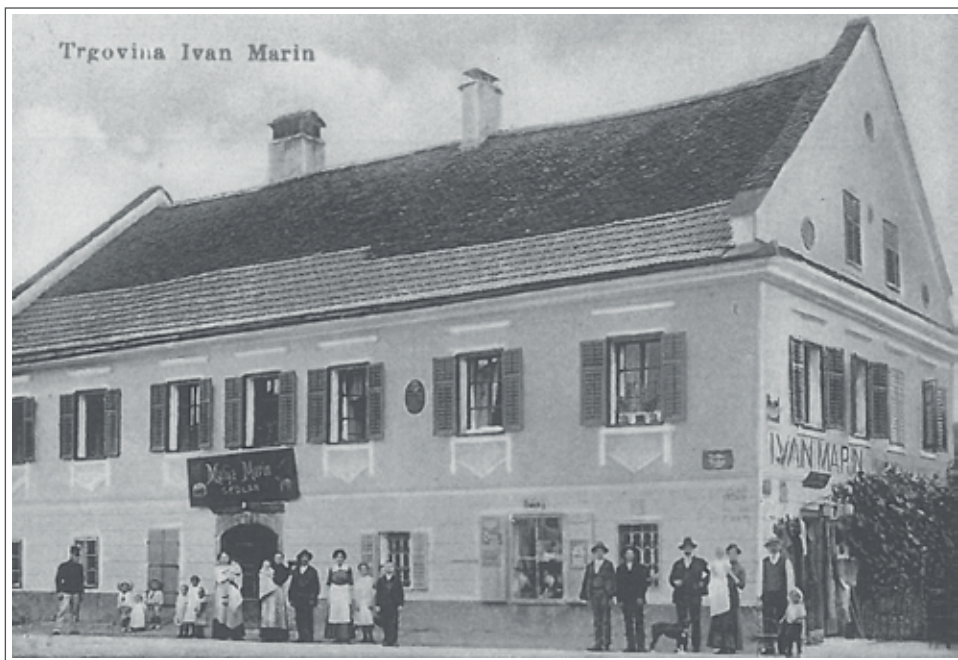

Pot k cerkvi, ob kateri sta bili prvi šoli: prva desno ob poti v mežnariji, druga levo – viden je le del šolske zgradbe, poraščene z zelenjem, leto fotografije ni znano (hrani Župnija Mirna).

postajala vse manj primerna za izvajanje pouka. Eden glavnih razlogov je bilo povečevanje števila učencev, v zgradbi pa sta bili le dve ne najbolj primerni učilnici. V zgradbi ni bila samo šola, ampak so v njej stanovale še štiri stranke, ki so imele s šolo skupen vhod. Učilnici sta bili vlažni, premajhni in premalo svetli. Zgradba je bila ob cesti, ki je postajala vse bolj prometna.²¹ Zato je Mirna v začetku 20. stoletja dobila novo šolo.

Šolsko leto se je v 19. stoletju načeloma začelo 1. novembra, končalo pa 15. septembra. Pouka prosti dnevi so bile nedelje, četrtki in nekateri prazniki. Velike počitnice so bile med 16. septembrom in 1. novembrom, božične med 24.

²¹ SI ZAL NME 3, t. e. D56: Pismo vodstva ljudske šole Mirna, naslovljeno na c. kr. okrajni šolski svet v Rudolfovem, 9. 3. 1903.

*Zgradba, v kateri je potekal pouk med letoma 1882 in 1907.
Fotografija je detajl z razglednice, odposlane leta 1910 (hrani Drago Nahtigal).*

decembrom in 1. januarjem, velikonočne od velike srede do velikonočnega torka, binkoštna pa od sobote pred binkoštimi do binkoštnega torka.²² Praktično pa se pouk ni začel niti končal točno na navedena datuma. Na mirnski šoli se je leta 1875/76 šolsko leto res začelo 3. novembra, končalo pa 15. septembra. Drugače kot tega leta pa se je leta 1879/80 začelo 15. oktobra, končalo pa 31. avgusta. Leta 1896/97 se je šolsko leto začelo že 2. oktobra, zaključilo pa 30. julija. Leta 1897/98 pa se je začelo celo 18. septembra, končalo pa 14. julija.²³

Sprva so se učenci v šolah, kot je bila mirnska, ob konkretnih vsebinah učili le verouk, branje, pisanje in računanje. Zakon iz leta 1869 je temu predmetniku dodal še prirodoslovje, zemljepis, zgodovino s poudarkom na spoznavanju domovine in državne ureditve, geometrijo, petje, telovadbo za dečke ter ročna dela in gospodinjstvo za deklice.²⁴

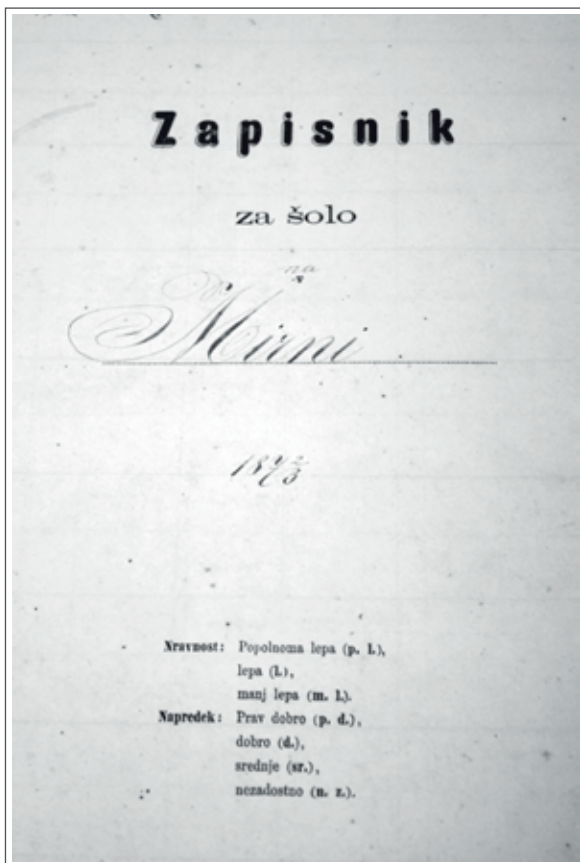
Učitelji so ocenjevali vedenje, pridnost, napredek učencev in zunanjo obliko njihovih pisnih izdelkov. Pomen številčnih ocen je bil drugačen kot danes. Enka

²² Majerič Kekec 2011, str. 13.

²³ Šolska kronika za leta 1875/76, 1879/80, 1896/97 in 1897/98.

²⁴ Alenka Šverc ... [et al.], *Slovensko šolstvo včeraj, danes, jutri*, Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, 2007, (odslej Šverc ... [et al.] 2007), str. 45.

Naslovna stran Zapisnika za šolo na Mirni, 1872/73 (hrani SI ZAL NME 3, TRE 78, t. e. 1).

je bila najboljša ocena, petka pa najslabša. Zanimivo je, kako je bila številčna ocena za določen predmet interpretirana.

Tabela 2: Pomen ocen za posamezna področja.²⁵

Stopnja	Vedenje	Pridnost	Napredek	Zunanja oblika pismenih izdelkov
1	hvalevredno (hv.)	vztrajna (vztr.)	prav dober (pd)	prav lična (pl.)
2	povoljno (pov.)	dovoljna (d)	dober (d)	lična (l.)
3	primerno (p.)	zadostna (z.)	zadosten (z.)	malo lična (ml.)
4	maloprimerno (mp.)	nestanovitna (nst.)	komaj zadosten (kz.)	nelična (nl.)
5	neprimerno	premala (pm.)	nezadosten	nemarna (nm.)

²⁵ SI ZAL NME 3, TRE 78, t. e. 2: Katalog 4-razredne mešane ljudske šole na Mirni, 1911/12.

Obisk pouka je bil precej slab. To je bil čas, ko so učenci pogosto izostajali od pouka zaradi dela doma: pomagali so pri delu na polju, v vinogradu ali varovali mlajše bratce in sestrice. Poleg tega so na slab obisk pouka vplivale številne bolezni, slabe vremenske razmere (spomladanske in jesenske poplave), izrazito pa tudi mrzle zime, ko otroci zaradi velike količine snega, snežnih zametov in pomanjkanja ustrezne obleke in obutve niso prišli v šolo.²⁶ Navajam nekaj primerov, o katerih govori šolska kronika. V okoliških vaseh Brezovica in Trbinc, ki sta sodili v šolski okoliš Mirna, je v letu 1893/94 razsajala škrlatinka, v Škrjančah pa vročinska bolezen, zato otroci iz teh vasi niso smeli v šolo od 18. novembra 1893 do 7. junija 1894.²⁷ V Praprotnici je leta 1895 razsajala vratinka, zato otroci iz družin, ki so zbolele za to boleznijo, niso smeli v šolo od 31. julija do 31. avgusta 1895.²⁸

To ni bilo le obdobje, ko otroci zaradi dela doma in slabih vremenskih razmer preprosto niso prišli v šolo, ampak tudi obdobje, ko je večina družin iz mirnske občine živela le od kmetijstva, prisotno je bilo kar veliko pomanjkanje. Skromne so bile tudi opremljenost šole in šolske potrebščine učencev.

Učenci so pisali na tablice, kot pisalo so uporabljali kamenček. Šolskih torb še niso imeli, šolske potrebščine so nosili v cekarjih.²⁹ Kdaj točno so začeli uporabljati zvezke, iz razpoložljivih virov ni jasno, v začetku 20. stoletja zagotovo. Takrat so bili ustrezno preskrbljeni z zvezki in pisali, še vedno pa je primanjkovalo knjig in učbenikov.³⁰

Praznovanja v šoli

Praznovanja v šoli povejo veliko o takratnem času – o duhu tistega časa: seznanijo nas z vladarji, odnosom družbe do vladarske dinastije, s pravili in obnašanjem učencem v šoli, z odnosi med učitelji in učenci, z določenimi odnosi med šolo in krajem ter delovanjem lokalne skupnosti ... Iz tega razloga praznovanja v šoli predstavljam nekoliko podrobneje.

V šoli so se praznovali osebni prazniki cesarja in cesarice, obletnica združitve Kranjske z Avstrijo, god sv. Alojzija, začetek in zaključek šolskega leta ter posebni dogodki (npr. 40-letnica vladanja cesarja Franca Jožefa leta 1888 ter 50-letnica leta 1898).³¹ Navajam nekaj praznovanj, ki jih opisuje šolska kronika.

Leta 1882/83 so prvi šolski dan praznovali zelo slovesno, saj so takrat hkrati

²⁶ Šolska kronika od leta 1875 do 1919.

²⁷ Šolska kronika za leto 1893/94.

²⁸ Šolska kronika za leto 1895/96.

²⁹ Marjeta Mikola, Iz zgodovine šole v mojem kraju, *Drobci iz preteklosti našega kraja – zbornik zgodovinskih raziskovalnih nalog*, Šempeter: Osnovna šola Šempeter, 1998, str. 64.

³⁰ Osnovna šola Mirna, Inšpekcijski zapisnik 6-razredne narodne šole z eno vzporednico na Mirni, 10. 7. 1933.

³¹ Šolska kronika od leta 1875 do 1900.

tudi odprli novo šolo. Slovesnost je bila 23. oktobra: »Kakor pri vsaki priložnosti, ko gre za vero, dom in cesarja, tako so se tudi danes Mirnčani vrlo obnesli. Uže ob sedmi uri zjutraj, ko zazvoni velki zvon, so se slišali gromoviti poki topičev, in so vabili ljudi k slovesni službi božji. Mnogospoštovani gospod župnik Fran Jarc darovali so po poklicu Sv. Duha, peto sveto mašo z blagoslovom. Kaj lepo je bilo videti šolsko mladino, katera je stopala iz cerkve paroma za cesarsko in cerkveno zastavo. Za njim pa so se vrstili gospod župnik, župan in predsednik krajnega šolskega sveta in mnogo drugih ljudi. Iz županove hiše vihrala je velika slovenska zastava. Pred šolo pa so stali mlaji z venci oviti in z vihrajočimi zastavami. Veselo in ganljivo bilo je viditi, kako so deca vesela v krasno okinčanej sobi svoja prostorčka posedla in radovedno čakala, kaj pride. Za tem zbrane ogovori naš g. župan in izroča šolsko mladino častitemu g. župniku in g. učitelju. Dalje opozaruje otroke, naj bodo v novejši šoli tem bolj poslušljivi in pridni, kajti le s tem, da se pridno uče, bodo pokazali, da so hvaležni staršem, učiteljem in drugim prijateljem. Govor, ki je naredil globok utis v srcih poslušalcev, sklene s trikratnim 'živjo' na presvetlega cesarja. Govorila sta potem g. učitelj in g. župnik. Ko se je med streljanjem odpela cesarska himna, zapustilo je ljudstvo šolsko sobano vse zavzeto v stalni spomin. Vsa čast pa bodi g. županu, g. predsedniku krajnemu šolskemu svetu in g. župniku za njihov trud. Bog jih ohrani, še mnoga leta v blagor domovine in naroda!« Vsa leta se je prvi šolski dan začel z mašo, ki so se je udeležili vsi, temu pa je sledil popis učencev v šolskih prostorih.³²

Praznovala se je obletnica priključitve Kranjske k Avstriji. V šolskem letu 1882/83 so jo praznovali 15. julija: »V dan 15. julija je obhajala šolska mladina veseli spomin združenja Kranjske z Avstrijo. Šola je bila lepo ozalšana z venci i zastavami. Ob 6. uri zjutraj je bila slovesna peta sv. maša z blagoslovi, pri katerej je bila šolska mladež pričujoča. Po dokončanem sv. opraviu so šli otroci paroma zopet nazaj v šolsko sobano spremljevani od gospoda učitelja in drugih šolskih mož. Častiti gospod župnik Fran Jarc ogovori otroke, ter jim razločijo pomen tistega dne. Pele so se razne patriotične pesmi, ter se vmes deklamavalo. Po sklepu šolske veselice se je razdelilo 50 knjižic 'Habsburški rod' in podobice.«

21. junija goduje sv. Alojzij, zavetnik študentov in krščanske mladine. Ta praznik so takrat v šoli praznovali vsako leto. Leta 1883/84 so ga tako, da so se vsi učenci in učitelji zjutraj ob 7. uri udeležili maše. V koloni, na čelu katere so nosili cesarsko in narodno zastavo, so šli skupaj v parih po dva učenca v šolo. Tam so prepevali domovinske pesmi, kar se je zaključilo s cesarsko himno.³³

God cesarice Elizabete so vsako leto obhajali novembra, tako da so se udeležili maše, prav tako so praznovali osebne praznike cesarja Franca Jožefa v mesecu avgustu in oktobru. Na te dni ni bilo pouka. Zadnji šolski dan so praznovali tako,

³² Šolska kronika od leta 1875 do 1900.

³³ Šolska kronika za leto 1883/84.

da so se učenci in učitelji udeležili maše. Po maši je bil v šoli program, kjer so peli in poslušali govore. Zaključil se je s trikratnim vzklikom cesarju »Živjo!« in cesarsko pesmijo. Temu je sledila razdelitev spričeval, včasih so dobili učenci tudi kakšno knjigo.³⁴

Iz teh opisov lahko jasno opredelimo Mirno in s tem šolo na Mirni v deželo Kranjsko, s tem pa tudi pod oblast Avstrije oziroma po letu 1867 Avstro-Ogrske. Razviden je odnos družbe do vladarske rodbine in čaščenje vladarjev. Očitno je tudi dobro sodelovanje vseh za tisti čas pomembnih organov in ljudi lokalne skupnosti: šole, krajevnega šolskega odbora, Cerkve oziroma župnika, občine oziroma župana in drugih občanov. Razvidno je tudi dobro sodelovanje med šolo in Cerkvijo ter velik vpliv Cerkve na življenje takratnih ljudi.

Učiteljski kader in šolski nadzor

Prvi učitelj na mirnski šoli je bil Frančišek Avsenik. Njemu so sledili Franc Pibernik, Martin Pugelj, Jožef Bitenc, Fajfer, Peregrin Videmšek, Kristijan Engelman, Urban Poličar, Davorin Grčar, Josip Perko, Ulrik Konjar, Marija Sajovic, Amalija Sedlak in Friderik Pehani. Navedeni učitelji niso bili domačini, ampak so prihajali poučevati na Mirno iz različnih krajev po Sloveniji. Verouk so v šoli učili kateheti – župniki ali kaplani.³⁵

V 19. stoletju je šolski nadzor na področju svoje župnije izvajal šolski nadzornik (župnik), na območju dekanije okrajni šolski nadzornik (dekan), na območju škofije pa škofijski šolski nadzornik (kanonik škofijskega konzistorija), ki je o šolskih zadevah poročal najvišjemu državnemu uradu v deželi. Ta je poročila pošiljal dvorni komisiji na Dunaj, ki je vodila celoten šolski sistem v Avstriji.³⁶ Leta 1868 je bil po enoletnih pogajanjih med državo in Cerkvijo sprejet Zakon o razmerju med državo in Cerkvijo o novem razmerju med njima. Cerkev je v državni šoli ohranila poučevanje verouka in nadzor pri verouku ter predstavnštvo v šolskih svetih. S šolskimi sveti je bila določena nova struktura šolskega nadzora. Ustanovljeni so bili krajevni, okrajni in deželni šolski sveti, ki so bili sestavljeni iz predstavnikov učiteljev, občin, Cerkve in državne oblasti.³⁷ Ta zakon je torej spremenil šolsko nadzorstvo (namesto cerkvenih je postavil posvetne nadzornike), podrobnejšo sestavo omenjenih svetov pa je prepuščal deželni zakonodaji.³⁸

34 Šolska kronika od leta 1875 do 1900.

35 Kronika državne osnovne šole na Mirni, 1929, Župnija Mirna: Kronika Župnije Mirna, SI_ZAL_NME_3, TRE 78, t. e. 1: Zapisniki in Katalogi od leta 1884/85 do 1899/00, in Šolska kronika od leta 1875/76 do 1899/00. Pri učitelju Fajferju ime v razpoložljivih virih ni navedeno.

36 Šverc ... [et al.] 2007, str. 36.

37 Prav tam, str. 44.

38 Vlado Schmidt, Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem 3, Ljubljana: Delavska enotnost, 1988, str. 250–251.

Povzetek

Prispevek prikazuje začetek šolstva na Mirni in njegov razvoj skozi 19. stoletje, ko je bila Mirna še majhen kraj, katerega prebivalstvo je živelo predvsem od kmetijstva. Enorazredna šola na Mirni je obstajala že spomladi leta 1815, ko je v njej poučeval le en učitelj: Frančišek Avsenik. V šolskem letu 1815/16 je šolo obiskovalo štirideset učencev. S časom se je število povečevalo, tako je iz enorazredne leta 1885 nastala dvorazredna, leta 1892 pa so vpeljali dvoizmenski pouk. Najprej so se učili le brati, pisati, računati in verouk, z zakonom leta 1869 se je predmetnik razširil. Sprva je pouk potekal v mežnariji, kasneje je Cerkev šoli odstopila hišo nasproti cerkve, leta 1882 pa so zgradili novo šolsko zgradbo ob mirnskem mostu. 19. stoletje je bilo v primerjavi s sedanjim čas drugačne miselnosti in čas pomanjkanja, kar se je odražalo v skromni opremljenosti učilnic, šolskih potrebščinah pa tudi slabem šolskem obisku, saj učenci niso izostajali od pouka samo zaradi bolezni, ampak tudi zaradi dela doma, mrzle in snežene zime, neprimerne obleke in obutve. O duhu takratnega časa veliko povejo opisi praznovanj v šoli, ki so zapisani v šolskih kronikah. Iz njih se da razbrati, kakšna je bila avtoriteta učiteljev v šoli, odnos šole in krajanov do oblasti ter medsebojni odnosi med organi šole in drugimi člani lokalne skupnosti.

Viri in literatura

Arhivski viri:

Območna geodetska uprava Novo mesto:
Register prostorskih enot, Grafični prikaz iz zbirke listin.

Osnovna šola Mirna:

Šolska kronika od leta 1875/76 do 1919/20.

Inšpekcijski zapisnik 6-razredne narodne šole z eno vzporednico na Mirni, 10. 7. 1933.

Nadškofijski arhiv Ljubljana:

NŠAL 31, Šolstvo, fasc. 4a,1/1/4: Tabellarische Schulen Ausweise, Notizen – Tabellarični šolski izkazi, od leta 1815 do 1822.

Slovenski šolski muzej:

Dokumentacijska zbirka, mapa OŠ Mirna: Državna ljudska šola v Mirni.

Dokumentacijska zbirka, mapa OŠ Mirna: Kronika državne osnovne šole na Mirni, 1929.

Dokumentacijska zbirka, mapa OŠ Mirna: Šolska popisnica, Mirna 1923.

Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota za Dolenjsko in Belo krajino Novo mesto: SI ZAL NME 3, t. e. D26: Školski list, 1928.

SI ZAL NME 3, t. e. D26: SI ZAL NME 3, t. e. D56: Pismo vodstva ljudske šole Mirna, naslovljeno na c. kr. okrajni šolski svet v Rudolfovem, 9. 3. 1903.

SI ZAL NME 3, TRE 78, t. e. 2: Katalog 4-razredne mešane ljudske šole na Mirni, 1911/12.

SI ZAL NME 3, Okrajno glavarstvo: Obrtni registri od leta 1873 do 1920.

Župnija Mirna:

Kronika Župnije Mirna.

Status animarum.

Časopisna vira:

Karol Rustja, Gradnja proge Trebnje–Sevnica, *Dolenjski list*, letnik 49, 28. 5. 1998, št. 21.

Karol Rustja, Gradnja proge Trebnje–Sevnica, *Dolenjski list*, letnik 49, 4. 6. 1998, št. 22.

Elektronski vir:

<http://www.mirna.si/sl/predstavitev/o-mirni/zgodovina/> (pridobljeno 9. 2. 2016).

Literatura

Ciperle, Jože, Vovko, Andrej: *Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja*, Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 1987.

Kiderič, Petra: *Gospodarski razvoj Mirne od leta 1918 do 2003, diplomsko delo*, Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2004.

Krajevni leksikon Dravske banovine, Ljubljana: Uprava Krajevnega leksikona dravske banovine, 1937.

Krajevni leksikon Slovenije, Ljubljana: DZS, 1971.

Majerič Kekec, Nataša: *Kako so nekoč hodili v šolo*, Ptuj: Zgodovinski arhiv na Ptuju, 2011.

Mikola, Marjeta: Iz zgodovine šole v mojem kraju, *Drobci iz preteklosti našega kraja – zbornik zgodovinskih raziskovalnih nalog*, Šempeter: Osnovna šola Šempeter, 1998.

Schmidt, Vlado: Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem 3, Ljubljana: Delavska enotnost, 1988.

Šverc, Alenka ... [et al.]: *Slovensko šolstvo včeraj, danes, jutri*, Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, 2007.